

.....
312.373
.....

U:ZK

BÁRÓ PODMANICZKY PÁL:

NAGY SÁMUEL
PRÓBÁJA

GYŐR, 1935

VITÉZ SZABÓ ÉS UZSALY-KÖNYVNYOMDA

194

NAGY SÁMUEL PRÓBÁJA

IRTA:

BÁRÓ PODMANICZKY PÁL

Anyuskáinak

szerepével

Pali.

ÖZV. VARGHA GYULÁNNÉ
Budapest, II., Keleti Károly-u. 33.

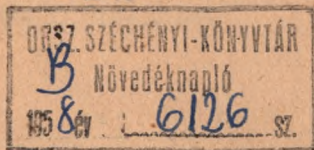
GYÓR, 1935

vitéz Szabó és Uzsaly könyvnyomda nyomása

KÜLÖNLENYOMAT
A „HARANGSZÓ”-BÓL.

312373

Trutz Sátánnak . . .

Nagy Sámuel uram körül elfogyott a munka. Van ráérő ideje. Ezért keríthette rá a sort, hogy egyszer megint kimeszelje a műhelyt. Déli harangszóra elkészült vele. Most az asszonnyal együtt behordja mindazt, amit hajnalban kirakott az udvarra. S rendbe, ékes rendbe rak mindent. Ime, a sámfák milyen peckesen, délcegen sorakoznak a fal mellett! Hej, csak feszülhetnének rajtuk takaros, ropogós csizmák!

Jó, hogy az asszony segít. Mert Nagy Sámuel uram nem nézhette, hogy még a fia is ott tétlenkedjék körülötte s tegnap este átküldte az ipához, hogy annak segítsen. Az már hajnal óta a cséphadarót forgatja ott. Óreg nászuramnak ugyancsak elkél a segítség . . .

Menne a munka, egy-kettőre oda lehetne telepedni a háromlábú székre, ha volna tennivaló. Erre gondol az asszony és sóhajt egyet. Erre gondol a mester s egyszeriben azon veszi észre magát, hogy ő is sóhajt egyet.

Pedig jó kedve van körülötte mindennek és mindenkinek . . . Az őszi napsugárnak a mesterkedése ez. Az melengeti, ragyogtatja az udvart s az szórja tele táncoló foltokkal még a műhelyt is. Tőle éled künn a kis kertben a rózsa, a muskátli, a rezeda meg a többi virág, úgyhogy édes illatuk még a műhelyben is megpróbálja meggyőzni a csiriz-szagot. Bizony a napsugártól van olyan jó kedve a Csóri szarkának is, aki fehér mellényében, lomha, nyírott szárnyával itt röpök, táncol körülöttük; S az édes, meleg napsugártól kerekedett olyan nótás kedve a menyüeknek, akinek a dalolása ide hangzik a nyári konyhából.

Csak a két öreg körül homályosodott el a világ s a szívük mélyéből nehéz sóhajtás szakad föl.

De Nagy Sámuel uram nem hagyja magát.

A Kemenesalján, a Bakony vidékén, no meg persze elsősorban is itt Nemes-Dömölk minden házában úgy emlegetik, hogy ő az „énekes“ Nagy Sámuel. Ime, most is énekszóba fojtja a sóhajtást. Mint a harangkondulás, úgy zendül meg tiszta, érces hangja:

Én ugyan vagyok inségben,
Még sincs igaz inségem:
Mert az Úr ragyog szívemben:
S megvilágosít engem
Éjszaka is,
Bár nagy, vagy kis
Setétség végyen-környül,
Ha ő nékem fényességem,
Szívem mindenkor örül.

Az ének nem tartóztatja föl a munkában. Mondja s keze azalatt szaporán tesz-vesz. Egyszerre megfordul s látja ám, hogy a felesége elmaradt tőle. Nemcsak a dologban: ott áll a műhely közepén s köténye csücskével könnyeit szárogatja. Nemcsak az énekmondásban: ebben különben is nagyon bátortalan, mert nincsen se hozzávaló füle, se hozzávaló hangja. A lelke maradt el tőle. Míg őt magát az ének szárnya fölemelte Isten kegyelmének napsugaras magasságába s messze elmaradt alatta a ború és a sötétség, a baj meg a gond, az asszony lenn vergődik a nyomorúságban, az inségben, keserű könnyeit hullatva . . .

Mindezt megmondaná neki, ha nem nehezült volna meg úgy a nyelve. Így csak ránéz élete párjára s csak ennyit mond:

— Asszony . . .

Az nem érti meg azt a szelíd biztatást, ami benne van ebben az együgyű szóban. Egyszerre előtör belőle a könnyeit magyarázó szó:

— Megmondtam: elapad a Csillag. Maholnap akár meg se fejjem. S az is bizonyos, hogy borja sem lesz. Hiába, öreg jószág . . .

Azzal zokogásba fullad Borcsa asszony szava. Volna még mondanivalója, de minek mondja, amikor mostanában már annyiszor elpanaszolta. Akár a veszprémi, akár a pápai vásáron járna a vásárosok között, tudná mire költeni a pénzt. Urának, neki magának, fiának, menyének, unokáinak erre is, arra is olyan szüksége volna, mint a betevő falatra. Egyet mást még a kamrába is be kellene készíteni télire. Mindennél előbbrevaló lenne természetesen, hogy új tehén kerüljön a jászol mellé. Olyan tehén, amely tejet ad a házuk népének. Kicsinynek, nagynak egyaránt. Hiszen mitévő lesz, ha üresen marad a sajtár, ha nem köpülhet vajjat, ha nem lesz tejfölle, túrója?

Nagy Sámuel uram nem zendít rá a második versre, mivel ő is végiggondolja mindazt, aminek a gyötrelmes útján az imént az asszony elméje végigment. Közben rendberakja a kis asztalon minden szerzőjét: egymás mellé, sorjában a három kalapácsot, valamennyi árt nagyság szerint, a szöges iskátulát a csirizestál mellé . . .

Most már mind a ketten látják azt, akinek a jöttét, megérkeztét hónapok óta rettegve várják. Még nem fordult be az udvarukra, még nem lépte át a küszöbüket, de kegyetlen, állhatatos léptekkel közeledik feléjük. Nem telik belé sok idő, itt lesz a hivatlan vendég, a nyomorúság, durva öklével rácsap az asztalukra, rájuk vicsorítja a fogát s kiüzi hajlékukból a csendes boldogságot . . .

S csakugyan nyílik is a kis kapu hangos nyikorgással. A Bodri is vakkant egyet. Mesterember kutyája tudja, hogy a jövevényt itt nyájas arccal fogadják, de azért kötelességtudóan jelzi a jöttét. Az asszony ki is fordul a tornácra s indul a konyha felé. Nagy Sámuel

uram a küszöbre lép: onnan jól látja, ki jön. Katonaember. Katonás a ruhája, kardja is van, de azért csak félig katona. A sót őrzik, kísérik az ilyenek Mármarosból le Szombathelyig. Itt rendszerint megpihennek. Úgy hírlík, rövidesen szállóhelyet, kaszárnyát is építenek nekik.

A jövevény már messziről tisztességtudóan ráköszön a gazdára:

— Szerencsés jó napot kívánok!

— Adjon Isten.

A tornác elé érve, leakasztja válláról a katona a pár csizmát, amellyel való szándéka hozta ide, erre a portára. Bele is kezdene már a mondanivalójába, de a mester tudja az emberséget s beljebb igazítja a műhelybe:

— Kerüljünk csak beljebb, vitéz uram!

Nagy Sámuel uram amúgy is mosolygós arca még mosolygósabbá válik, nyájas barna szeméből csak úgy árad a melegség. Nem az embernek: Isten jóságának örül. Lám, az Isten jót ad: ha nem csurran, csöppen. Rendben a műhely: itt a munka. Igaz, csak egy kis talpalás — látja, csak annyi, — de a semminél ez is több.

A vitéz talpával fölfelé tartja elébe a pár csizmát:

— Ha megkaphatnám holnapra... Egy-kettőre indulunk tovább...

A mester kezébe veszi s megszemléli a csizmát. Egyiket is, másikat is. Meg kell adni: becsületes munka. Ilyen csizmára öröm új talpat verni. Megbiztatja a gazdáját:

— Készen lesz... Holnap ilyen tájban...

Ahogy a mester megbecsülte, ahogy nyájas arccal rámosolygott, minderre jóleső melegség támadt a messze idegenből idesodródott katona szíve tájékán. Mialatt a mester odaállítja csizmáját a kis asztal mellé, körüljáratja tekintetét a takaros, ünneplőbe öltözött műhelyen, nekibátorodik s kíváncsiskodva megszólal:

— Hát már csak ilyen öregesen, mester uram? Hétköznapi is ilyen ünneplőben a műhely? De jó annak, akinek már munka nélkül is van mit aprítania a tejbe!

A mester most fölegyenesedik s szembe fordul vele. Erre önkéntelenül is megtoldja a szavát:

— Az ember nem is vélné olyan öregnek...

Döbbenve látja, hogy a mester arcán ború váltja föl a derűt. Sóhaj szakad föl széles melléből és egy szomorúat legyint a kezével:

— Nem vagyok én öreg ember, öcsém! Csak épen hogy korán megőszültem, mint az édesapám. S ha öreg volnék is: szegény ember vagyok s van kiért törődnöm, vesződnöm, hála Istennek, — tette hozzá kis vártatva.

Majd ökölbe szorul a jobbja:

— Haj, nem hiába asszony a királyunk! Az Isten éltesse sokáig Mária Terézia ő felségét, de mégis csak gyöngye asszony. S ezt tudják is azok, akiknek kemény ököl kellene, — s nyomaték kedvéért rázza is nagy, csontos öklét.

Majd kissé lehiggadva folytatja:

— A soproni vásárról jöttem hazafelé. Jó vásárt csináltam. Dagadóra volt tömve a pénzes tarsolyom arannyal, ezüsttel. S egy Istentől elrugaszkodott gaz útonálló megtámadott harmadmagával s kirabolt. Úgy jöttem haza, mint az ujjam, — s bütykös mutatóujját odatartotta a vitéz elé.

Az résztvevőleg csóválta a fejét:

— Az akasztófára valója! Csak oda kerül. Ez az alkalmasint, akit most mindenfelé hajszoznak. Úgy halom, már a nyomában is vannak.

Látta, hogy a mester nem kap ezen a vígasztaláson. Mit tegyen? Indulni készült s rátette kezét a kilincsre. Közben kimondta, amit gondolt:

— Értem kegyelmedet. Akit ilyen baj ért, hogyne fáradna bele a vásárra járásba.

Nagy Sámuel uram vállon ragadta:

— Érts szót, öcsém! Nem az, hogy belefáradtam. Szegény ember vagyok: abból élek, amit árulok. Oda a pénzem: miből vegyek bőrt? Haj, mennék én a vásárra, csak volna mivel!

A katona újra megfogta a kilincset. Mintha sietette volna valami. De a mester nem akarta eléreszténi, ha már egyszer így kiöntötte előtte szíve keservét. Tartóztatta:

— Maradj, öcsém! Egy-kettőre delet harangoznak. Mindjárt megterít az asszony. Szívesen megosztjuk falatunkat az utas emberrel.

De az nem fogadta el.

— Mennem kell. A legközelebbi örváltáskor én vagyok soron.

S ment is. Egy „Istennek ajánlom“-mal kilépett a tornácra s gyors léptekkel sietett végig az udvaron.

Nagy Sámuel uram magára maradt. Ketten kínálkoztak, hogy társalkodnak vele. A vitéz rongyostalpú csizmája meg azok a keserves dolgok, amelyeket most emlegetett s amelyektől még most is keserű a szája íze. Melyikkel mulassa magát délig? Belekezdjen a munkába, holott küszöbön a dél? Vagy tovább főjjen, füstölögjön magában?

Mind a két kezével belemarkolt sűrű, fehér üstökébe. Mintha a két keze kemény tíz ujjával ki akarta volna fésülni a fejéből a háborgó gondolatokat. Egyet rántott magán s leült a háromlábú székre. Belekezdett, hogy lefejtse a régi talpat, sarkat. Hamarosan végzett vele. Fölpattant s előkereste, ami talpnak valója még volt. Már szabta is. Csak úgy égett keze alatt a munka. De jó, hogy még mindig nem harangoznak! Talán még rávonhatja a csizmát a sámfára. Ez az, erre ráillik. S megint ott ült a háromlábú széken, már kezében volt a kalapács s már verte is a csizmát a sámfára...

A munka megpezsdítette ereiben a vért s kikergette belőle a zsibbadságot. Magához térítette a belső

emberét. Az pedig, alighogy föleszmélt, megkívánta az énekszót, mint a tikkadt vándor a forrás hús vizét. Csak azért se! Nem hagyja magát. S maga sem tudta, hogyan, rátalált a neki való énekre. Dacosan csattant föl az ajkán s a kalapáccsal verte hozzá a taktust:

Trutz sátánnak, a sárkánnak,
 Tarthatom ötet tsúfságnak,
 Trutz a nehéz keresztnek,
 Magam adtam Istennek.

Alig mondta végig, megakadt. Hiszen ez a munka hamar elfogy. Ha igyekeznek, alkonyatra elkészül. S ha alkonyatra nem is, holnap, fölöstökökre minden bizonnal. S akkor mi lesz? Nyáron nem szaggatják a csizmát. Hébe-hóba akad majd egy kis talpalás, fejezés, foltozás . . .

Megpihentette a kalapácsot. Föltekintett. A szeme közé nézett valakinek. Nyájas tekintetéből kemény, szúrós pillantás ütközött ki. Jó darabig farkasszemet nézett azzal a valakivel. Majd fölkapta a kalapácsot, egyetlen ütéssel belevert egy szöveget a sámfába s még hangosabban, még dacosabban énekelte az előbbi verset:

Trutz sátánnak, a sárkánnak,
 Tarthatom ötet tsúfságnak,
 Trutz a nehéz keresztnek,
 Magam adtam Istennek.

Az utolsó szónál újra megpihentette kalapácsos markát az asztalon és újra szembe akart nézni a gonosz, a hivatlan vendéggel. De az akkorra már elkotródott. Noha láthatatlan volt, Nagy Sámuel valahogy mégis látta két szarvát, amint majd beleütközött vélük a szemöldökfába s lompos farkát, amint majd beleszorult az ajtónyílásba. S mintha hallotta volna még a patáinak a kopogását is . . .

Fölragyogott az arca. Bólintott egyet. Úgy látszik,

valaki mondott neki valamit s erre felelt igennel. S aztán dologhoz látott. Mire megkondult a déli harangszó, mind a két csizma föl volt vonva a sámfára.

Borcsa asszony ma nagyon forrón tálalta föl a levest. De az ura ma nem zsörtölődött miatta. Kapóra jött neki. A párolgó levesbe csak olykor-olykor merítette belé a kanalát, aztán megfújta egyszer, kétszer, háromszor, aztán még mindig várt egy darabig, míg annak rendje-módja szerint elhült az a kanál leves. Mindez arra volt jó, hogy mosolygó, bizakodó arccal, csillogó szemmel elmondhassa azt, amit az elméje úgy forgatott, alakított, kalapált készre, mint a kovács az üllőn az ízzó patkót.

— Asszony, lásd, megsegít az Isten... Került valamicske munka is... S amikor mégis elcsüggedtem, tanácsot is adott az Isten... Holnap mindent rendbe teszek még s szerdán hajnalban Győrbe megyek... Megkérem a német tímárt: adjon hitelbe annyi bőrt, hogy fölkészülhessek a pápai vásárra... Csak megteszi... Sosem vásároltam hitelbe nála... Jól ismer... Aztán meg egy hiten vagyunk... Minden jól lesz... Pápán jó vásárt csinálok... Megfizetem az adósságot... Aztán következik Veszprém... Meglásd, egykettőre lesz annyi, hogy foglalót adhatok a Forintos Ádám tarka borjas tehenére... Csak süss holnap elég pogácsát, hogy cserben ne hagyjon a tarisznya...

Az embernek bolondsága.

A széles, méltóságteli út mentén, ott, ahol fölkapaszkodik reá az a dülőút, amelyen a dömölkiek járnak, ha Győrbe igyekeznek, állt ekkoriban a Gyilkos-csárda. Senki sem tudta, hogy szolgált rá erre a csúnya névre. Jámbor ember volt az öreg János gazda, aki benne a bort mérte. Olyan jámbor, mint a báránycák, amelyeket kora ifjúságától fogva mindaddig terelgetett, míg a gyapjából megszedte magát s öreg napjaira pásztorból kocsmáros lett. S a jámbor kocsmároshoz rendszerint csak jámbor utas emberek tértek be. Aki igaztalan úton jár, kerüli az igaz ember háza táját. Mostanában mindazonáltal megtörtént, hogy egy haramia is bevette magát János gazdához. A gazember, aki három vármegye országútjának az útonállója már majdnem egy éve s akit most már mindenfelől szorongat a sujtoló igazság keze, azt beszélik, nyár derekán három napig meglakta a Gyilkos-csárdát.

János gazda künn áll a tornácon. Nincs dolga. Üres az ivó. Ezért is figyeli, kémleli az utat: nem közelget-e vendég. Innen mindent jól lát. Látja, ki jön Győr felől, ki jön Sopron felől. S ha akarja, ha nem rösteli a kitekintést a ház oldala mellől, láthatja azt is, aki a dülőúton közeledik. De az ilyen különben is csak egy-két jó szóra tér be. Hitvány ember, aki alighogy elindult hazulról, máris megszomjazik. Mert ezen az úton csak környékbeli ember jár.

A Talpas kutya a ház mögött megint a tyúkokat hajkurássza. János gazda nem hallgathatja tétlenül az aprómarha jajveszékélését. Aztán meg fiatal a kutya,

még rá is kaphat a csirkepecsenyére. Megfordul tehát s magához képest két hosszút lépve, már ott van a tornác végiben s a könyöklőn kihajolva, már rá is ripakodik a Talpasra:

— Csiba te!

Talpas menten fölfigyel a gazdája szavára. Abba-hagyja az eddig amúgy is mindig csúfos kudarccal végződött vadászatot. Nagy alázatosan, farkcsóválva indul el a tornác irányában. Ifjúi tapasztalatlanságában csontot remél. De gazdája már ügyet sem vet reá. A dűlőútát kémleli. Nézi merőn, mint aki olyasmit lát, amit jól szemügyre kell vennie.

Egylovas kocsit lát az úton. A kocsis gyalog szállt s az egyik löcsnél fogva tolja a kocsit. Ezen nem volna csodálkozni való, de János gazda mindjárt első pillantásra észrevette — pásztorebernek éles a látása, — hogy a kocsi üres. Ha rakott szekérrel megy, emberséges gazda, ha bírja erővel, segít igavonó barmán, de hogy valaki még az üres kocsit is tolja, ilyet ki látott?!

De, lám, meg is állnak. A ló úgy elereszti a fejét, mintha le akarná ejteni. A kocsis nézi. Először csak hátulról, majd lép egyet s megszemléli oldalról is. Nyilvánvaló, valami baj van. Majd egyszerre csak megindul a ló. Olyan szaporán szedi a lábát, hogy szinte ügésbe kezd. De megint lassít. Még lép néhányat, aztán újra megáll.

János gazda kimeresztett szemmel nézi mindezt. Ki lehet az? S amint néz, néz, íme, hang ütődik a fülébe. Onnan jön, az útról, a kocsi felől. Semmi kétség: a lovával vesződő ember énekel. Ejnye, hát ilyen jó kedve van?! Dehogy. Figyel. Nem nóta ez, ének, szent ének. Már mondja is magában, melyik dallam:

— Ez „A szívem keserűsége . . .“

Közben újra megindult a ló, újra megállt. Mintha most még mélyebbre ejtené a fejét. De az énekszó újra fölhangzik. Mintha most már a szavakat is ki lehetne

venni... Csak egy-egy foszlányuk ér el János gazda fölébe, de ő már ráösmér az énekre. Mozdul a szája s félig mondja, félig dúdolja:

Néha Isten úgy tettei,
Hogy híveit elfelejti;
De tudom bizony s hiszem,
Végre segítöm léssen.

Most már tudja, ki a bajba került ember.

— Az énekes Nagy Sámuel az Dömölkéről.

Talán megpróbálná, elér-e a hangja, megkérdené, mi baj, de mire rászánná magát, nagy háborúság zaját hallja a konyha felől, amelynek az ablaka ép oda szolgál, a hátsó udvarra. Fölsóhajt: Megint csak ballábbal kelt az asszony! Ezt gyanítja már reggel óta. Most, úgy hallja, az új szolgáló vétett el valamit. Bár az is lehet, ártatlan a boldogtalan...

Még egyet sóhajt és elindul a konyha felé. Mennyi vesződség van ma emberrel, állattal! De odabenn aligha boldogul olyan könnyen, mint idekűnn a Talpassal.

Boldogult. Nem volt olyan nagy dolog. Aztán meg, mire odaért, élete párja már kiadta a nagyja mérget s a leány is kiszaladt hangos rívással. Indult tehát visszafelé, hogy lássa, mi van Énekes Nagy Sámuellel. Közben azonban odatéved tekintete a Sopron felől jövő útra. Ez már teszi: jó messze ugyan, de valami úri alkalmatosság közeledik. Látszik a formáján, kiváltképen azonban a jó lovak sebes járásán. Ezek egy-kettőre ideérnek, hamarább, mint szegény Nagy Sámuel. Ugyan mire ment szegény azzal a nyomorult gebével?

Újra ott van a tornác végén. Most látja csak, hogy jobb lett volna, ha egyenest kikerül a kapu elé, mert onnan csak egy-két lépés és szemben áll a dülőúton fölfelé igyekezővel. Sebaj! Már indul is lefelé a tornác-ról, már igyekszik is az udvaron át, már ki is fordul a

kapun. Igaz, közben el-elakad a lélekezete, kiveri a veríték, de ügyet sem vet reá. Valami hajtja, sietteti.

A kapu elé érve dőbbenve látja, hogy nagy a baj. Nagy Sámuel akkor ér föl lovával a kapaszkodón. Csak a lovával. Mert kifogta s a kocsit lennhagyta a kapaszkodó alján. Nyilván úgy gondolta, hogy elég szegény párának, ha fogyatéék erejével egymaga fölvergődik az útra.

Fölérni csakugyan fölért, de, íme, már térdre is roskad. Gazdája szelíd szóval biztatja:

— Tündér, jó lovacskám, ne hagyd el magad! Itt az istálló: megpihentelek, megabarakoltalak. Aztán hazamegyünk s ki nem mozdulunk hazulról, míg csak meg nem gyógyulsz . . .

Hiába beszélt már annak. Egy keserveset nyerítve még föltápáskodott, egyet lépett, aztán elvágódott, épen keresztbe az úton.

Nagy Sámuel egy ugrással a fejénél termett. Megragadta a kötőféket, hogy fölsegítse. De a Tündér hosszan elnyújtotta a fejét s elrúgta magától mind a négy lábát. Kicsibe múlt, hogy János gazda szerencsétlenül nem járt, mert ő is azt hitte, csak elbukott az állat s csak éppen talpra kell segíteni. Miközben hátrált egy lépéssel, ki is mondta, amit látott:

— No, sógor, ennek vége . . .

Nagy Sámuel nem szólt, nem felelt. Úgy állt, hogy ép beletekinthetett a végsőt vonagló állat szemébe. S csak nézte, nézte, hogy arra a két okos szemre miként borul rá a halálos hályog . . .

János gazda is csak szóltanul állt a helyén. Tudta, hogy jó pajtása szívét most olyasvalami hasogatja, amit akkor érez az ember, ha egyszer s mindenkorra búcsút kell vennie valakitől. Tudta, hogy a Tündér hosszú évek óta szolgálta hűségesen a gazdáját. Egyik-másik párja szebb is volt, erősebb is nála, de rendre kidőltek mellőle,—az utolsó talán aratás idején—ő meg

csak járt a gazdájával türelmesen egyik vásárról a másikra . . .

Bár nehezeére esett, mégis Nagy Sámuel törte meg a csendet.

— Látod, pajtás, a hitetlenségem mívelte ezt. Nem volt maradásom otthon. Fortélyos ésszel segíteni akartam magamon. Nem tudtam megvárni, míg az Isten segít.

Elhallgatott. Lett volna még mondanivalója, de mire való a sok beszéd. Aki érti a szót, kevésből is ért.

De meg különben is megnehezedett a nyelve, szédülés kerülgette. Onnan volt ez, hogy sötét, fekete mélység tátotta felé a torkát s neki — akár akarta, akár nem — belé kellett meresztenie szemét ebbe a mélységbe. Mi lesz már most? Oda van a Tündér . . . Hogy mehetne el a pápai, veszprémi vásárra, amikor Isten, íme, a Győrbe vívő úton is föltartóztatja? Hogyan állíthatna borjas tehenet a jászol mellé, amikor már a Tündér helye is üres? Mi lesz vele? A sötét, fekete mélység mintha gonosz, éhes örvénnyé változott volna és vonná lefelé, egyre mélyebbre . . .

Arra eszmélt, hogy János gazda vállon ragadja:

— El kell takarítanunk a Tündért az útból . . . Valami uraságnak a hintaja jön . . .

Amint megdörzsölte a szemét, hallotta is a lovak patkóinak a csattogását, a kerekek zörgését.

Megint csak tehetetlenül, tanácstalanul álltak néhány percig. Hogyan vonszolják félre a nehéz állati tetemet? Szíve mélyén mindkettő beismerte, hogy ahhoz bizony fiatal erő kellene. Végre csak úgy találomra nekifogtak. Egyik a fejét emelte, a másik a hátsó lábát húzta. Akkorra azonban már ott állt mögöttük a hintó. Prüszköltek a lovak, rázták szerszámukat s hetyke hangon rájuk recsentett a kocsis:

— No, mi lesz atyafiak? Félre azzal a döggel!

A két öreg hátrafordult. János gazda megszólalt:

— Láss Istent, ember: tesszük, amit tehetünk . . .

A kocsis csak türelmetlenkedett:

— Hamar, hamar! A kanonok úr ő nagyságának sietős az útja . . .

Nagy Sámuel uram tudta, mi a tisztesség. Látván, hogy a kanonok úr ő nagysága amúgy is ép kihajol a hintó ablakán, levette süvegét s elébe lépett:

— Adjon Isten jó napot nagyságos uramnak! Megkövetem alázattal: szegény lovam itt, az úton adta ki a páráját; csak győzzük erővel, menten szabaddá tesszük az útát.

A kanonok úrnak összébb rándult borzas szemöldöke. A kárvallott nem az ő hitén van. Ezt megértette abból, hogy nem „dicsértessék“-kel köszönt. De azért odaszólt a bakra huszárjának:

— Pista, lódulj, segíts!

A kényes huszár kelletlenül engedelmeskedett. Előbb azonban lesegítette gazdáját, aki kilökte az ajtót és így adta értésére, hogy elzsibbadt lábait meg akarja jártatni addig, míg újra indulhatnak. Szerencsésen földet érven, ő nagysága egyet-kettőt lépett, aztán odaállt a Tündér eltakarításával vesződő emberek elé, miközben, az őszi napsugár készítésének engedve, szétvetette rókamálas köpenye két szárnyát.

— Ki vagy, honnan való vagy? — ereszkedett le Nagy Sámuelhez.

Az abbahagyta a Tündérral való vesződést s födetlen fővel, tisztességtudóan adta meg a feleletet:

— Nemes Nagy Sámuel csizmadiamester vagyok Nemes-Dömölkéről.

A kanonok úrnak nem volt ugyan semmi kétsége sem Nagy Sámuel uram eretnek mivolta felől, de azért mégis ki akarta ugratni a nyúlat a bokorból.

— Bizonytal nem tértél be Kis-Mária-Cellben pompás új templomotokba és nem könyörögtél Mi Asz-

szonyunk csodatevő képe előtt az ő segítségéért, ezért ért útközben a baj...

Nagy Sámuel kiegyenesedett s megvillanó szemmel, hátravetett fejfel felelt:

— Megkövetem alásan nagyságos uramat: az evangelica religiot vallom!

A kanonok úr ő nagyságának eddig jobbára csak alázatos emberekkel volt dolga. Első pillantásra azt hitte, hogy Nagy Sámuel uram is ebből a fajtából való. Galambösz haja, pirospozsgás orcája, barna szeme csupa szelidséget sugárzott. De amit most mondott s ahogy mondta, az meghökkentette ő nagyságát. Mit feleljen rá? Nemes emberrel van dolga, sietős is az útja: tehát csak nyelt egyet. Valami azonban mégis kivánczozott belőle:

— Lásd, fiam, ha hajlanál a jó szóra s Mi Asszonyunkhoz fohászkodnál, kimenekednél nagy bajodból s nem is egy, de talán két lóval érkeznél haza...

Nagy Sámuel nem felelt mindjárt. Előbb megkereste szelíd barna szemével ő nagysága apró, szűrös szemét, kemény akarattal beléakasztotta tekintetét s nézett belé állhatatosan, könyörtelenül. Csak akkor szólalt meg, amikor amannak mégis csak sikerült valahogy lesűtnie a szemét:

— Tudhatná nagyságod, hogy egy a mi közbenjárónk, a Krisztus. Némelyikünk vérével is megpecsételte hozzá való köteles hűségét. Én is ezekkel tartok.

Az volt a jó, hogy akkorra már ő nagysága kocsisa is segítségére ment János gazdának, meg a Pista huszárnak és hármuknak az ereje végre elég volt rá, hogy szegény Tündért félrevonják a kerékvágásból. A kocsis erre azonmód föl pattant a bakra s már kezében is volt a gyeplőszár, meg az ostor. A huszár odaállt a hintó hágcsójához és várta, hogy ő nagyságát újra fölsegíthesse. S az nem is késlekedett tovább. Hiábavalónak vélte a nyakas nemesdömölki eretnekkel való tár-

salkodást. Egy sóhajt azonban nem fojthatott el. De szép lett volna, ha így útközben egy eltévedt lelket visszavezethetett volna az akolba! Amúgy is csúfos kudarccal végződött egész útja, kárba vezett minden töredelme. Pedig micsoda reménységgel indult útnak! Mária Terézia, fölséges királyasszony beh megváltozott a te szíved indulatja az igaz catholica religio iránt! Pusztá, dísztelen marad otthon a templom, amely pedig ép a te jóvoltodból vétetett el a gaz eretnekektől...

A kanonok úr ő nagysága mindezt újra végiggondolta megkeseredett lélekkel. Amióta piruló orcával letámolygott a királyasszony színe elől s útnak indult Bécs városából, hej, hányszor végiggondolta ezt s megkérdezte magától újra meg újra, nem valami gonosz álomban jár-kele még mindig, vagy nem háborodott-e meg elméjében. Mert amint visszaemlékezett a történetekre, folyvást rámosolygott a királyasszony nyájas ábrázatja s fülébe csengett minden muzsikaszónál kellemetesebb hangja, amint buzgóságát magasztalta s erősítgette, hogy nagy örömmel segíti az eretnekektől visszaserzett templom újra való fölékesítésében. S mégis, amikor így nyájaskodott, így beszélt, ezt cselekedte! Hogy ne kelljen erre azt mondanía: micsoda álnokság! Ő nagysága, mint valami eszelős, folyton folyvást azon a kérdésen rágódott: nem vétette-e el a felséges asszony? De mindannyiszor megcsendült a fülében ő felsége szava:

— Ez az, amit kegyelmednek szántam . . .

Ilyenkor aztán mindig belekábult ő nagysága a szörnyű gyötrődésbe. Se látott, se hallott. Most sem hallotta, amint Nagy Sámuel uram a Tündér teteme mellett énekszóval csitítgatta háborgó lelkét:

Úr Isten, a gyors oroszlánt,
Verd hátra a dühös sátánt,
Lelki fegyvert adj én kezembe,
Ki ellen semmit ne tehessen:

Ha álnoksággal vizsgál is,
 Ne ártson nekem azzal is,
 Se rettsen erejével,
 Mellyel dühösködik széllal.

Az út egyik fordulóján északi szél kapta szembe. Megborzongott. Szétvetett köpenyét összerántotta. Jobbkeze közben becsúszott a zsebébe s akaratlanul is megmarkolta a finom patyolat-zacskót. Megcsörrent a tartalma s erre megint elfutotta a méreg ő nagyságát. Mintha gúnyolódó ördögfiak incselkedtek volna vele... De valahogy úgy volt a haragos indulatjával, mint a kialvó félben levő mécs a lángjával. Még egyet lobban, aztán kialszik. Egyszerre megcsöndesedett. Már nem kísértette az a gondolat, hogy kihajítja ezt a hitvány-ságot az útfélre.

Olyan gondolat toppant az elméjébe, amely mosolyra derítette komor képét. Kicsibe múlt, hogy hangoosan nem felelt rá. Csakugyan megtehetette volna. Rántott egyet a vállán. Nyakas eretnekje, megérdemelte volna. Végiggondolva a dolgot, még jóízűbb mosolyra fakadt.

A szívesen látott vendég visszatér. Mintha hívogatta volna, egyre be-betért ez a gondolat az elméjébe. Egyre jobban bosszantotta, hogy elszalasztotta a jó alkalmat. Meg is szabadult volna attól, ami olyan bosszúságot szerzett neki, jót is mulatott volna s a megátalkodott eretnek is jó leckét kapott volna.

Közben áthaladtak jó néhány falun. Majd ember is, állat is megkapta, amire a poros, zötyögős úton rászolgált. Már a nap is elindult égi útján lefelé s ekkor történt, hogy a Bálint kocsis, akivel jobb kedvre derült gazdája beszélgetésbe ereszkedett, minden tisztességről megfeledezve, elkurjantotta magát:

— Ejnye, pajtás, te vagy az?

A szembejövőnek mondta ezt, aki gyalogszerrel rőtta az utat. Egy-két kőhajításnyira volt ugyan még,

de azért ráösmert. S hogy ő nagysága is, a mellette ülő Pista huszár is megértse, miért fogta el olyan nagy öröm, megmagyarázta:

— A Szekeres János. Együtt vitézkedtünk a burkus ellen.

Amikor végre összetalálkoztak, ő nagysága kegyesen megállást parancsolt, hogy Bálint szíve szerint kiörvendezhesse magát egykori kenyeres pajtásával. Kitudódott, hogy Szekeres János a Kemenesalján, Mihályfán lakik, mert ott kapta meg a nagyapai jussot. Azelőtt Nemes-Dömölkön élt, az ipa portáján. Ő nagysága egyszerre csak megkérdezte:

— Ösmered-e Nagy Sámuel, a csizmadiamestert?

— Énekes Nagy Sámuel?! Hogyne ösmerném!

Ő nagysága elméjében megint ott huncutkodott az, amiben néhányszor már elgyönyörködött, hogy megtehetné, volna, ha megtette volna... Most egyszerűen tetté vált a gondolat.

— Becsületes ember vagy te?

Szekeres János büszkén, sértődötten vetette föl a fejét:

— Mindig igaz úton jártam, magam is és minden nemzetségem.

Ő nagysága erre odatartott elébe egy patyolat zacskót. Az őszi napnak egy odatévedt sugara megcsillantotta rajta az aranyos hímzést. Egy korona volt az, alatta egymásba fonódott betűk.

— Ezt add oda Nagy Sámuelnek! Én küldöm, akivel akkor találkozott, amikor a baj érte.

S kiolvassa a kérdést Szekeres János szeméből, menten felelt is reá:

— A nevedet akkor se mondd meg neki, ha talán tudnád. Ezért ugyan nem jár köszönet...

Álmélkodó arcok tekintettek reá. Magának Szekeres Jánosnak is lett volna kérdezni valója. A Bálint kocsis meg a Pista huszár koponyájában ugyanaz a kér-

dés motoszkált: ha ez a zacskó olyan kedves neki; hogy Bécs óta folyton elő-elővette, egyre turkált benne, miért küldi el ettől az elébe vetődő embertől olyan embernek, akit ezelőtt sohasem látott s aki még csak egy hiten sincs vele. A kocsis és a huszár kegyetlenül irigykedtek Szekeres Jánosra, mert, lám, ő beletekinthet a zacskóba, hogy mi csörög benne. Pénz, semmi kétség. Arany? Akkor nem adná oda holmi jött-mentnek. Ezüst? Akkor is meggondolná ugyancsak. Réz? Akkor meg mire megy vele az a nyomorult? Hej, ha ennek végére lehetne járni!

Jó, hogy az ész kerekei gyorsan forognak s így pillanatok műve volt mindennek a végiggondolása. Nem is tölthettek volna vele több időt. Ő nagysága már adja a parancsot:

— Rajta, Bálint! Induljunk! Bárcsak már Győrött lennénk!

Indulnak: pattog az ostor, mozdulnak a kerekek, prüszkölnek a lovak. Ő nagysága elveti magát a hintó sarkában: megkönnyebbült. Most már majd csak könnyebben felejtí a bosszúságot. Utóvégre az is megérte a töredelmet, költséget, hogy újra látta Bécs városát. Régen volt, hogy falai közt tudományra, erkölcsre oktatta a grófi csemetéket! S milyen jól esett a lelkének, hogy visszafelé jövet egy vargabetűvel lekanyarodhatott errefelé s meglátogathatta rég nem látott kedves atyjafiait!

... Nagy Sámuel uram jó pajtásának, János gazdának meg a szolgalegényének segítségével elkészült a szomorú munkával. Szegény Tündér bőre ott van a kocsin, ponyvával letakarva. Majd ha egyszer elkerül Győrbe, elviszi a tímárhoz, hadd készítse ki. Néhány csizmának való kikerül belőle. Ez a világ sora: szolgáljon szegény Tündér holta után is...

Hamarjában persze nem kerül el Győrbe. Nem.

Megértette, mit mond neki Isten ezzel a kárvallással. Nem akarta megvárni, míg az Isten segít rajta.

Mindezt künn, János gazda udvarán mondogatja magában, miközben a malomkerékasztalon az öreg bibliában lapozgat. Most hozta ki a házból, mert odabenn már nem lát jól az ilyen öreg szem. János gazda már másodszor mondja neki:

— Engedd, pajtás, majd én megkeresem. A magam bibliájában már én csak hamarabb rátalálok...

De Nagy Sámuel már megtalálta, amit kerestt. Odabök reá az ujjával:

— Ez az. Hej, de mennyire igaz! Beteljesült rajtam.

S fennhangon olvassa:

— „Az embernek bolondsága elfordítja az ő útát.“
Példabeszédek könyve 19. fejezet, 3. vers.

Azzal indulnak be a házba az öreg bibliával. A tornácon különben már terítve az asztal. A gazdaszszony most hozza a vacsorát.

Az én gondolataim nem a ti gondolataitok.

Egész éjjel zuhogott az eső. Mire föltetszett a hajnal, ki is apadtak az ég csatornái s az ég tiszta kékjén teljes pompájában indulhatott el diadalmas útjára a nap. Aki csak az ég boltját nézte s megbizsergette a vérét a nap melege, azt is hihette volna, hogy nyár van, nem pedig lombjahunylik, fáradtan a tél felé bandukoló ősz.

Az ősz meg a tél nem mindenkinek okoz gondot. Így Nagy Sámuel uramék portáján a Csóri szarkának sem. Kisebb gondja is nagyobb annál, hogy ilyesmin törje a fejét. Ő a gazdájával egy tálból eszik s annál télen-nyáron főznek-terítenek. Szakasztott így van a Bodri kutya is. Ennélfogva boldog gondtalanságban odaheveredhetik a reggeli napsütésre, a Csóri meg jókedvében incselkedhetik vele. Kezdődött ez azzal, hogy a Csóri megrántotta a Bodri farka bojtját. Ezt föl se vette Bodri. Csóri erre a hátán húzott meg egy göndör fürtöt. Haragos morgás volt reá a felelet. Csóri ezt hallatlanná téve, most meg már a Bodri fülén csipett egyet. Ezzel végre betelt a mérték. Bodri egy vakkantással talpra ugrott. De Csóri még most sem hagyta abba a gonosz játékot. Csúfondáros kedvében — igaz, tisztos távolságra tőle, — ott ugrándozott előtte, míg Bodri nyújtózott egyet.

Mi lesz ennek a vége? Ezt figyelni, lesi Nagy Sámuel uraimék két unokája, az Annus meg a Miska. Annus, az idősebbik, nagyapjától örökölt barna szemét meregeti s biztatja jó pajtását, a Bodrit:

— Bodri, ne engedd magad csúffá tenni!

Az öccse, Miska nagyanyjához hasonló kék szeméből akárki kiolvashatja, hogy ő meg a Csóri pártján van. Azt óvja, inti:

— Csóri, vigyázz!

A két ellenfél különben nem szorul biztatásra, jó tanácsra. Bodri tudja, mi a becsület. Már ugrik is Csóri felé. Ravaszul, hirtelen. Senki sem vehette észre, hogy készülődik. Ha valaha, akkor most megkapja a gaz Csórit! De ennek sem kell a szomszédba mennie ravaszágért, ügyességért. Egyet lebben s Bodri csak a hült helyére ugorhatik. Mire bosszúsan körülnéz, Csóri már fönn csörög nagy csúfondárosan a vén almafán.

Annus meg Miska fölbámulnak reá. Ennek a mulatságnak tehát vége. De ha ennek vége, akad más. Ha a Csóri fölrepülhetett az almafára, ők meg fölmászhatnak reá. Ma még úgy sem voltak odafönt. Pedig a szép piros almák olyan kívánatosan mosolyognak reájuk odafentről, hogy összefut a szájukban a nyál. Meg aztán: maholnap úgyis meglesz az almaszüret s a kamrába nincs szabad bejárás... Meg aztán: reggel sem laktak jól... Csak amolyan kisebb csuporral kaptak tejet, az sem volt tele...

Hiába lány az ötéves Annus: egy-kettőre fönn van a fán. Hiába öccse az öccse: megy utána, mint a mókus. Igaz, nem mennek magasra, mert nem is szükséges. Csak ki kell nyújtaniok a kezüket s az ízes, édes almával elverhetik az éhségüket. S ott meg is telepedhetnek mindjárt. Az egyik vastag ágon megülhetnek, mögötte a másiknak nekivethetik a hátukat. S olyan jó idfönt. Mert innen láthatnak mindent, ami az udvaron történik s ha egy kissé előrehajolnak s félrehajtják maguk előtt az ágat, messze ellátnek a nagy utcán is.

Most is jön valaki. Kemény lépteiről megösmerszik, hogy férfiember. Hogy ki, azt nem látják, mert már egészen a kerítés tövében jön. Már meg is áll. Anyjuk, nagyanyjuk künn van. A ház falán akadt va-

lami tatarozni valójuk. Már szóba is elegyedtek azzal az emberrel. Ismerős, mert szíves szóval köszöntötték. Nagyapjukat tudakolja. Azt hitte, már hazakerült. A gyerekek figyelik is, meg nem is, amint szó szót követ:

— Volna neki valami átadni valóm.

A szomszéd Babos Ádámék két fia megint csak azzal a karikással istentelenkedik. Annak a pattogásától nem lehet hallani letről a szót.

Anyjuk, nagyanyjuk szava egymásba ütközik.

— Hogy még az ilyen is gondol ránk... Én meg nem állom, megnézem...

A karikások megint csattognak-pattognak. Közben beljebb kerülnek az udvarra. Most már a tornácról hallatszik a szó.

— De kemény bogra van kötve! Talán te boldogulsz vele, lányom...

Most meg a Bodri vakkant néhányat. Kocsi is zörög az úton. Majd a nagyanyjuk álmélkodó szava hallik:

— Ki látott ilyet? Rézpoltúra...

A tornác asztalán koppan a pénz. Egyik a másik után...

— Ez is, ez is... Nincs eközött egy fia ezüst se...

A jövevény fakó hangon közbeszól:

— Hej, ha ez mind arany volna!

Az anyjuk összecsapja a kezét:

— Hiszen akkor gazdagok volnánk! Mindenre telnék!

Annus is, Miska is beleun, hogy a nagyok beszédét figyelje. Különben is elfogyott már az első alma. Annus most nyeli le az utolsó falatot. Miskának nem is kell messze kinyújtania a kezét. Egy szép, mosolygós alma csak úgy biztatja: szakíts le! Mellette egy másik kelletti magát. Ezt is leszakítja s odanyújtja az Annusnak. Míg egyik is, másik is lassan majszolgatja az almát, élvezni édessége minden csöppjét, telik-múlik az

idő. Mire elkészülnek s lehajítják a csutkát, lekiváncoznak a fáról. Mert, lám, a két csutkára hogy összeszalad az ostoba tollas jószág s az se volna utolsó mulatság elhessegetni őket. Mielőtt azonban lemásznának, Miska félrehajtja az utcát eltakaró ágat és kitekint. Hátha van valami látnivaló! Csakugyan van is. Két kocsi jön egymás mellett a széles utcán. Egylovas az egyik is, a másik is. Lépésben jönnek, nem sietnek. Miska nézi őket, nézi egyre tágabbra nyílt szemmel. Az egyik lovat mintha a nagyapja hajtaná. Mire bizonyos benne, már szól is az Annusnak:

— Nézd, a nagyapánk jön!

Az is odahajlik s helybenhagyja:

— Az ám, a nagyapánk!

S egyszerre mondják ki, amit mindkettejük szememegdőbbenve lát:

— Csakhogy nem a Tündérrel!

S már csúsznak is le a fa törzsén s torkuk szakadtából kiáltják a vészes hírt:

— Jön a nagyapánk! De nem a Tündéren!

Erre a szóra megmozdul a ház. Minden dolgát félbehagyva rohan a konyhából nagyanyjuk. Meghalotta a hírt az udvar tulsó végén az édesanyjuk: szaladton-szaladvást siet a kapuhoz az is. Mire odaérnek, már ott bajlódik a jövevény ember s nyitná a kaput, ha boldogulna vele. A megriadt asszonyok is csak rángatják, rázzák, míg végre a fiatal asszony emelint rajta egyet:

— Hiszen tudja, édesanyám, így kell!

Erre csakugyan kiakasztódik a kapu s kitérítik mind a két szárnyát.

Akkorra már a két gyerek kint termett a kiskapun át az úton s futnak a lépésben közeledő két kocsi felé, hogy csak úgy porzik lábuk alatt az út.

A két asszony ott áll a kapu előtt. A könnyeik már megeredtek, a kötény csücskének már van mit törölget-

nie. Az öreg asszonyból kitör, ami már rég gyötörte a szívét:

— Tudtam én, hogy a Tündér nem soká viszi!

S hozzáteszi, mint aki most eszmél:

— Lám, ez volt az a baj, amit az a nagy úr emlegetett... Ez az, Szekeres szomszéd...

Megszokásból most is szomszédnak szólítja az egykori szomszédot.

Ekkorra odaér a két kocsi. Az egyikben szegény Nagy Sámuel, a másikon János gazda. Körülöttük nagyokat szökelve ugrádoznak a gyermekek. Azok már tudják, hogy a nagyapjuk kocsiján mi van a ponyva alatt.

Elsőnek János gazda hajtott be az udvarra, szíves szóval köszöntve a kapu körül állókat. Nagy Sámuel követte. Köszöntésképen szomorúan bólintott a fejével és halk, színtelen hangon felelt övéinek zokogásba fúló köszönésére.

Megálltak. Lassan, öregesen lecihelődtek mindketten a kocsijukról. Kezet fogtak sorban mindenkivel. Szekeres Jánosnál megtoldotta Nagy Sámuel uram a köszöntést és kézfogást azzal a kérdéssel, amit megkíván a tisztesség:

— Hát elnéztél hozzánk, szomszéd?

— Nem hazulról jövök. Győrben jártam, — felelt Szekeres János.

— Győrben? Hát akkor hogy lehet, hogy nem tértél be hozzám? — vágott bele a szavába nagy méltatlankodva János gazda.

S jó, hogy közbeszólt, mert Szekeres szomszédnak már a nyelve hegyén volt: ide meg azért tértem be, mert elhoztam a marék rézpoltúrát, ami ott csúfoskodik a tornác asztalán... Így azonban elnyelte a szót és János gazdának felelt helyette:

— Az öcsémet látogattam meg... Még künn van a határban...

Többet nem mondott. Tudta, hogy itt az ő dolga most senkit sem érdekel. Elhallgatott s hallgattak vele valamennyien. Még a Bodri is abbahagyta örvendező csaholását s most már beérte azzal, hogy az orrát oda-dörgölgette hazaérkezett kedves gazdája csizmája szárához...

Nagy Sámuel uram törte meg a csendet. Lehorgasztott fejjel megszólalt:

— Jó az Isten: megállított azon az úton, amin a hitetlenségem indított el.

Hallgatott egy darabig, majd sóhajtott egy nagyot, mélyet s így folytatta:

— Most aztán nem tehetünk egyebet, mint hogy várjuk az ő szabadítását... Legyen áldott az ő felséges neve!

Szólni nem szólt senkise, de egyszeriben csak fölhangzott a Borcsa asszony zokogása s vele együtt menten rákezdte a menyé is. A fiatal asszony nem rítt olyan hangosan, mint az öreg, de akinek szíve volt, megérthette, hogy ennek is nagy búbánat szorongatja a lelkét.

Legelsőnek Miska próbálkozott meg a vigasztalással. Megfogta nagyanyja kötényének csücskét és rászólt:

— Ne ríjjon, nagyanyám!

Ez volt még csak olaj a tűzre! Nagyanyja odaszóritotta buksi fejét magához s reá hullatva patakzó könnyeit, most már hangos szóval keseregte el, ami a szívét marcangolta:

— Titeket siratlak, unokácskáim! Bennünket amúgy is föld alá visz a szégyen, de titeket világgá zülleszt a nyomorúság... Országút koldúsai leszték...

Menye az Annust ölelte magához és egy-egy jajjal toldotta meg, amit a napaasszony mondott.

Nagy Sámuel most már fölocsúdott szomorúságából.

— Akit szeret az Úr, megdorgálja . . . Azoknak, kik az Istent szeretik, mindenek egyaránt javokra vannak . . .

Magának is mondta, megszorodott házanépének is. Azzal fölvetette a fejét és már egészen más hangon folytatta:

— Kegyelmes az Isten. Megsegít. Tudjátok, mit mond az ének?

Ha nem segít mindenkor,
De segít kelletekor.

S már adja is a parancsot:

— Kiki a dolgára! Két vendégünk is van: ember-séges ebéd kerüljön az asztalra!

Az asszonyok könnyeiket szárogatva indulnak. A vendégek egyike is, másika is szabódik.

— Tudod, mi szándékkal jöttem. Falok a tarisznyából s megyek a dolgomra . . . Elég nektek a magatok baja, — próbálkozik János gazda, de a hangja is elárulja, hogy csak tisztességtudásból vonakodik.

— Maradsz, sógor . . . Ami nem telik ki a mából, kitelik a holnapból, — kapja meg a kemény feleletet.

— Engem már két napja várnak . . . Már egy órát sem késhetem, — könyörög valósággal Szekeres szomszéd.

Neki is járna ki marasztaló szó. De nyílik a kis kapu s belép rajta ifjabb Nagy Sámuel. Hazahozta a történetek híre. Míg az köszön, míg megkapja a parancsot, hogy fogja ki a lovakat, Szekeres szomszéd valósággal kerekét old. S amint kívül van a kis kapun, megkönnyebbülten lélezkzik föl. Hej, azok a rézpoltúrák! Hogy az a pap így csúffá tette mindkettejüket, őt is, szegény Nagy Sámuel is! Csak sejtette volna, mi van abban az arannyal hímzett zacskóban! Szedte hosszú lábát, ahogy csak szedhette. Közben vissza-

visszanézett: nem hajítja-e utána Nagy Sámuel szomszéd a hitvány rézpoltúrákat...

A rézpoltúrák!

Ott heverték egy halomban a tornác asztalán. Ott heverték, de nem tétlenkedtek. Kacérkodtak az őszi napsugárral. Büszkék voltak rá, hogy csak nemrég kerültek ki a pénzverő műhelyből s úgy ragyognak, mintha nem is rézpoltúrák, hanem esengve esengett aranyak volnának. A királyasszony képe úgy csillogott rajtuk, akárcsak Mária Terézia ő felsége a maga élő valóságában, arannyal-drágakővel ékesen, trónján ülve, amint a cifra úri rendek udvarolnak körülötte...

Csóri szarka éles szeme meglátta a fényes rézpoltúrákat. Ott tipeg körülöttük az asztalon s ütögeti beléjük a csőrét, hogy csak úgy koppan. S kicsiny szarkaszívében egyszeriben megfogja a vágy, hogy bárcsak elcsenhetne egyet s elrejthetné valami biztos helyen. Próbálgatja, hogy kaphatna egyet a csőrébe. Nehezen megy. Valamennyi sorra-rendre kicsúszik a csőre közül. Akkor, amikor már azt hiszi, megfogta. No, de akad mégis engedelmesebb is. Ezt megkapta. Ezt el nem ereszti. S már lebben a szárnya, már emelinti, már künn van az udvar fölött...

Szegény Csóri, ma nincs szerencséd!

A fiatal gazdasszony most lép ki a pinceajtón s látja Csórit, csőrében a fényes poltúrával.

— Hess, te tolvaj! — kiált rá és összecsapja két tenyerét.

Mit van mit tenni Csórinak? Elejti a pénzdarabot, maga pedig magasabbra lendül. Tudja, ott fönn biztonságban van. A poltúra meg egyenest János gazdálába előtt ér földet. Az álmélkodva emeli föl:

— Soha ilyen csudát: pénz potyog az égből!

Ifjabb Nagy Sámuelnének csak néhányat kell lépnie, hogy odaérjen. Közben szól az ipának, napaasszonyának, akik az istálló ajtajában állnak. Mire Nagy Sá-

muel odaér, a felesége már el is mondott mindent szaporá szóval:

— Nagy bánatomban majd elfelejtettem... A Szekeres szomszéd hozta: cifra zacskó, benne vagy egy marék hitvány rézpoltúra... Valami pápista papféle küldte, aki látta a szegény Tündér végét...

János gazda odaadta az elébe pottyant rézpoltúrát Nagy Sámuel uramnak. Az megforgatta s indult az asztal felé a tornácon. Arra mutatott a felesége nagy bosszúsan:

— Ott a többi...

Az asztal köré gyűltek valamennyien. Ifjabb Nagy Sámuel is előkerült az istállóból, a kis kertből a két gyerek is. Bámész szemmel nézték a halom rézpoltúrát. Nem tudták mire vélni ezt a dolgot. A fiatal asszony keze mozdult meg elsőnek. Kezébe vette a cifra zacskót s elkezdte nézegetni aranyos hímzését. Borcsa asszony rászólt:

— Mit nézel azon a rongyon?

Kikiváncozott belőle, ami még egyre forrt, kavargott benne:

— Így csúffá tenni a szegény embert nagy bajban... Már miért nem a rongyos kapcáját küldi ide? S ráadásul még ilyen cifra zacskóba teszi ezt a hitványságot...

A többiek egyenkint vizsgálgatni kezdték a rézpoltúrákat. János gazda, maga sem tudta miért, leguggolt s egyet odavágott a tornác téglapadlójához. Hallani akarta, milyen a csengése. Borcsa asszony bízta:

Jó lesz próbálni! Hátha hamis...

János gazda elmosolyodott. Magán is, a sógorasszonyon is. Ugyan mire gyanakszik? Hamiskásan felé kacsintott:

— Hátha nem is igazi réz, csak arany...

Amint a rézpoltúrák kézről-kézre járnak, egyszerre csak megszólal a fiatal Nagy Sámuel:

— Ez el van törve, vagy mi . . . Mozog . . .

Odaadja az édesapjának. Az helybenhagyja:

— Csakugyan . . . De hogy repedhetett meg?

János gazda elveszi tőle, megforgatja s visszaadja a fiatal Nagy Sámuelnek. Ez megint nézi, forgatja jobbra is, balra is, végre álmélkodva fölkiált:

— Srófra jár ez, édesapám! Ilyet se láttam még! És mi van benne!

S már oda is tartja az édesapja elébe a nyitott rézpoltúrát. Sem a fiú, sem az apa nem akar hinni a szemének: a rézpoltúrában egy arany van. Öreg Nagy Sámuel kiveszi s maga elé tartja, aztán megfordítja. Erre János gazda kiált föl nagy diadalmasan:

— Nem is szimpla: dupla arany! Hamisítatlan körmöci!

Furcsa portéka az ember szíve! A jóból sohasem elég neki annyi, amennyit kap. Egyre több kell neki. Telhetetlen. Lám, ifjú Nagy Sámuel már a második rézpoltúrát vallatja. Hátha annak is ilyen finom magja van. Keményen megfogja, csavarint rajta egyet s már kiáltja is:

— Ez is olyan!

S tartja a többiek elé a nyitott rézpoltúrát: benne a mosolygós arany!

Erre már nekilát mindenki: férfiak, asszonyok. Még a gyerekek is odafurakodnak. Van olyan poltúra, amelyik mindjárt az első csavarintásra enged, mint a kezes bárány, de van olyan is, amelyik megmakacsolja magát. Az ilyen rendszerint ahhoz köti magát, hogy férfiember kemény fogása nyissa meg és szedje elő belsejének titkos kincsét. Azonban egy sem kerülheti ki sorsát. Szaporodnak a kettécsavart poltúrák, mellettük meg nő a kis kupac az aranyakból. S olyan csönd van, hogy még a légy zümmögése is hallik. Most a

legbeszédesebbnek is sürgősebb a dolga, mint hogy beszéljen: aranyat keres, aranyat talál.

Nagy Sámuel uram mindjárt elejével félreállt. Fejét előntötte a forróság, szeme előtt elsötétedett a világ... Ott áll, nekitámaszkodva a tornác egyik oszlopának. Kövér cseppekben ül ki homlokára a veríték. Törölgeti hol az egyik, hol a másik ingeujjával.

Elkészültek. Az utolsó poltúra öreg Nagy Sámuelné kezében vált ketté. Az sem volt fukarabb a többinél: dupla arannyal fizetett az is. Ekkorra azonban már kicsordult Borcsa asszony szívéből az álmélkodás és az öröm:

— Jaj, Istenem, csudatevő Istenem, hogy így megkönnyörültél rajtunk!

S rámeresztette szemét a halom aranyra, mint valami eleven csodára. De nem csodálhatta sokáig; mert szemét egy-kettőre elfutotta a könny. S amint kevéssel ezelőtt a szomorúság, most az öröm szorongatta a torkát. S amint az imént még a kereszt alatt roskadozott a válla, most a boldogság nehezedett reá úgy, hogy támaszt kellett keresnie. A menyé ott állt mellette. Olyan jó volt ráborulni a vállára és hullatni az édes gyönyörűség könnyeit...

A fiatal asszonynak jött meg legelőbb a szava:

— Bizony, most már mindenünk lesz Isten nagy jóvoltából... A Csillag helyébe csakugyan megvehetjük a Forintos Ádámék tehenét... Vehet az édesapám megint két lovat... Bőrt is vásárolhat, legényt is fogadhat s lesz mit vásárra vinnie...

Egyszeriben csak elakadt a szava. Amint támogatta, bízatta napát, riadtan fölkapta a fejét és János gazdára fordította a tekintetét:

— Jaj, tán bolondot is beszélek! János bácsi, kitelik-e mindez ebből?

De az megnyugtatta:

— Kitelik belőle, Julcsa lányom, persze hogy kitelik, ne félj!

A két gyerek eddig szájtátva bámult. De most, hallván, amit az anyjuk beszél, őket is elfogta az öröm mámora.

— Hallod, Miska, miénk lesz a Forintosék Csákö tehene! — kiáltott föl Annus.

— Hallod, Annus, vásárra megy a nagyapánk: kerül megint vásárfia! — örvendezett Miska.

S örömben — az egyik erre, a másik arra — nagyokat szökellve szétszaladtak.

János gazda nem tudta, mitévő legyen. Majd a pénzt, majd az embereket nézte. Megtörülte a szemét, mintha az álmod dörzsölné ki belőle.

— Hogy ilyesmit is megér az ember! — szólt fejét csóválva.

Tekintete most ráesett öreg Nagy Sámuelre. Az még mindig ott állt a tornác oszlopa mellett. Üres tekintettel meredt maga elé, szó nem jött az ajkára.

— Mi lelt, pajtás? — lépett elébe János gazda és vállon ragadta. — Hiszen te még mindig búsulsz, pedig csodát cselekedett veled az Isten...

Nagy Sámuel uram csak hallgatott. János gazda szavára azonban figyelmessé lett most már rá a felesége is. Kifejtette magát a menyé karjaiból és feléje fordult könnytől csillogó szemmel:

— Hát most nem énekel kegyelmed? Ha valaha, most van rá oka...

Nagy Sámuel odalépett az asztalhoz. Eltelt egy-két pillanat, míg megszólalt s tompa hangon felelt:

— Azt az egyet tudom, hogy jó az Isten. Akkor is, ha áld, akkor is, ha ránk fogja az ostort...

Vette az aranyhímes zacskót s odanyújtotta az asztal mellett álló fiának:

— Tartsd csak, fiam!

S lassan, óvatosan beleseperte a poltúrákat is, az

aranyakat is. A fia néhányszor nyaka köré kerítette a zacskónak a rajta lógó aranyos zsinórt. Majd fölemelte s maga elé tartotta:

— Ez a hímzés, ez a nyitja a titoknak. Tudós ember megmondhatná, kinek a címére szólt.

A többiek is gondoltak erre, de nem szólhattak, mert Nagy Sámuel kivette a zacskót fia kezéből s indult vele befelé a házba. A küszöbön visszafordult s csak ennyit mondott:

— Beteszem a ládába.

Ment kiki a dolgára. Az asszonyok a konyhára, mert a nap már magasan jár az ég boltján és sietni kell az ebéddel. János gazdának a kocsijával volt baja. Az egyik hátsó kerék egyre jajgatott az úton. Azt kellett megkennie hájjal. Ifjabb Nagy Sámuel meg segítette neki.

Benn a belső szobában fáradtan roskadt le öreg Nagy Sámuel a sarokban a padra. A kincses zacskót maga elé tette az asztalra. Nagyot csörrent, ami benne volt. De nem eresztette ki a markából. Mintha a hatalmában akarta volna tartani, akárcsak a pórásra fűzött harapós kutyát a gazdája. Kis vártatva azonban mégis csak kiszórta a tartalmát maga elé az asztalra. Különválasztotta a rézpoltúrákat meg az aranyakat. Csak most kerítette rá a sort, hogy megszámolja őket. Tizesével sorba rakta a poltúrák egyik felét, aztán a másik felét meg az aranyakat. Így most nem téved, az biztos. Ötször tíz: az ötven. Ötven rézpoltúra, ötven arany. Bizony, ötven dupla arany, egy híja sincsen... Igaza van János gazdának, ebből kitelik minden, semmi kéréség...

Két öklét nekifeszítette az asztal szélének, úgy ült ott és nézte, nézte kerekre nyílt szemmel az ő oszlopba sorakozott ötven aranyát... S amint nézte őket, mintha homály ereszkedett volna a szemére... Majd meg mintha káprázat kezdett volna játékot véle... Az ara-

nyakból rakott kis oszlopok nőttek, egyre nőttek . . . Egyszerre csak emberformájuk lett . . . Van fejük, kezük, lábuk . . . Járnak–kelnek, beszélnek . . .

Ni, hiszen ez a Forintos Ádám! Ő az hajlott hátával, hosszú lábával. Ott jön az úton s maga után vonja a Csákó tehenet. Az állat nem tud lépést tartani hosszú lépteivel. Meg aztán hátra is fordul minduntalan, el-elmaradó borját szólítgatva egy–egy hangos bödüléssel. Végre beérnek az udvarukra. Forintos Ádám rácsap a tehén lapockájára és megered belőle a dicsekedő szó:

— Ez aztán a tehén, Samu pajtás! Hamar megtérül ennek az ára. Csak úgy ontja a tejet. S milyen kövér a teje! Lesz bőven tejföl, túró, vaj. S mindezek te tejébe: mekkora borja van! Ki hinné, hogy ez kéthónapos borjú?

Forintos Ádám eltűnik s helyette Joákim, a celli német boltos jelenik meg Nagy Sámuel uram szeme előtt. Hozza a lovait, amelyekre ő még a tavasszal szemet vetett, amikor a Tündér párja, a Sárkány a végét járta. Szerszámostul hozza őket a gazdájuk, mert az ilyen fajta lónak más szerszám kell, mint a magyaroknak. Sárgarézzel kiteremtettézt, belül puhára kibélelt készséget akasztanak a nyakába. Abba fekszik bele, ha terhet von. Komótnak hívják. A német most is dicséri a maga portékáját:

— Aki ilyen lovat vesz, nem bánja meg. Arrafelé nálunk, az én hazámban csak ilyen lovat látni. Mert az ilyen jó szántásra is, teherhordásra is. Országutat jár, vásáros embernek ilyen ló való.

Joákim beállítja a lovakat az istállóba s megkapja az árukat. Az áldomásra nem kerül sor, mert Nagy Sámuel uram szeme elől eltűnik a dömölki porta, istálló és már nemes Győr városában jár, a német timár házában, ahol kegyetlenül facsarja az ember orrát a cserző lének a szaga. De most nem a műhelyben jár-

nak, hanem ott, ahol a polcokon mindenféle fajta bőrök sorakoznak. Mert Nagy Sámuel uram vásárol és pedig bőségesen, hiszen van pénze bőségesen...

— Ez parasztnak való áru, — mondogatja a bőrkötényes mester. — Nem kell annak, igaz, egyhamar csizma, akiét ebből szabták, de másokat bezzeg oda csődít az olyan mesterhez, aki ilyen portékát árul... Ez itt a vitézeknek való, ez megteszi köznapi szolgálatban, ez a parádés... Amaz a legfinomabb, amit valaha csináltam. Még a legkényesebb kisasszonynak sem töri föl a lábát...

A tímármester meg a garmadába rakott bőrök eltűnnek s Nagy Sámuel uram ott látja magát az érdeemes győri csizmadiacéh kapujában. Lenyomja a kilincset s beljebb következik. Előhozakodik vele, hogy mi járatban van. Két ügyeskezű legényre volna szüksége. Már viszik is a legények tanyájára. Ott válogathat. Szétnéz köztük s menten kinézi közülök a Marcit meg az Ábrist.

— Ti kelletek nekem! — kiált föl nagy örvendezve. — Micsoda rámás csizmát remekeltél te, Ábris! Hogy ég a kezed alatt a munka, te Marci! Jöttök azonmód! Készülünk a pápai, meg a veszprémi vásárra!

Győrből egyszeriben otthon terem. A műhelyben áll a munka kora reggeltől késő estig. Csak hosszabak volnának a napok, mert keserves dolog a mécsvilág mellett való munka! Künn a kamarában egyik rúd a másik után telik meg takaros, magukat kellető csizmákkal. Múlnak a napok, múlnak a hetek, a hónapok. Megjárták már a pápai meg a veszprémi vásárt is. Elkelt a portéka az utolsó szálig. S alig van azóta nap, hogy valami arrafelé járó utas ember be ne vetődnék hozzájuk s ne keresne olyan csizmát, amilyent a pápai, a veszprémi vásáron a szomszédja, a komája vett. S a ládában gyűlik a pénz... Már látja magát, amint ott ül a láda mellett és számba veszi a pénzét... Sok van

s napról-napra szaporodik... Hej, ma holnap gazdag ember lesz Nagy Sámuel!

Gazdag ember lesz... Nem mondta ki, csak gondolta és mégis: mintha már a gondolat is szíven ütötte volna. Föleszmélt. Kezefejével megdörzsölte a szemét, akárcsak reggel, ha nehéz álomból ébred. Majd belemarkolt mind a két kezével sűrű fehér üstökébe. Ezt szokta cselekedni, valahányszor megmozgatta valami indulat. Riadtan kérdezte magát: nem háborodott-e meg elméjében? De amint körülnézett s szeme beleütött az oszlopba rakott aranyakba, megnyugodott. Ötven dupla arany volt előtte. A szeme látta, a keze meg tapintotta őket...

Valami még sincs rendén. Kereste az okát. Nem beteg. Semmi baját sem érzi. Éhesnek sem éhes. János sógor asztalánál jól belakott reggelire. Amint azonban a reggelre terelődött a gondolata, rájött, mi baja. Még nem táplálta ma a lelkét az élet kenyerével, Isten ígéjével. Fölállt tehát, levette a mestergerendáról az öreg bibliát s maga elé tette az asztalra.

Fölütötte. A Mózes második könyvénel nyílt föl, ott, ahol az aranyborjú története van elmondva. Mintha fázott volna. Nem a teste, hanem a belső embere. Ime, az az útálatos bálványkép is aranyból volt. De mit olvasná éppen ezt, hiszen nem itt hagyta el a bibliaolvasást, amikor útra kelt. Nagyon fordított, hogy az újtestamentumnál nyiljék föl. A Zsidókhöz írt levélnél ütötte föl. Ez se jó. Ide még nem ért el ez alkalommal. De azért megpihent tekintete egy pillanatra, ott, annál a versnél, ahol Róla, a Főpapról van szó, „ki megkísértett mindenekben hasonlatosképen“. Ez jól esett neki. Borzongó szíve megtelt melegséggel. Végül oda talált Pál apostolnak a Filippibeliekhez írt leveléhez. Ennek a negyedik fejezete következett. Ezt olvasta, lassan, egy-egy versnél megállapodva, figyelvén arra, mit mond az ige által a Lélek. Így ért el oda, ahol az

apostol azt írja: „mert én megtanultam, hogy amelyekben vagyok, azokkal meg kell elégednem. Tudok pedig megaláztatni, tudok bővölködni is: mindenütt és mindenekben megtanítottam, mind a bővölködéésre, mind a szűkölködéésre...“

Itt megállította a felesége hangos kurjantása, amint behallatszott az udvarról:

— Julcsa! Készen van az ebéd: hívhatsz mindenkit ebédelni!

Nem állhatta meg, hogy el ne olvassa legalább még a következő verset: „Mindent cselekedhetem a Krisztus által, ki engemet megerősít“.

Összekulcsolta a kezét az öreg biblia fölé. Elgyönyörködött abban, amit olvasott. Majd hangtalan szóra nyílt az ajka. Felelt annak, aki szólt hozzá.

Megmozdult a kilincs. A menyé nyitott rá, hogy asztalhoz hívja.

Akkor vette észre, hogy még nem rakta el a pénzt. Elrakta hát. Ahogy ott volt az asztalon, olyan szép renddel rakta be a láda fenekére. Aztán rázárta a láda fedelét. Nagyot csikordult a kulcs a zárban.

Borcsa asszony künn az udvaron terített. Azt tartotta, becsülje meg az ember az enyhe őszi verőfényt és ne bujjék be időnek előtte a kuckóba. Az asztalon már ott párolgott valami jóféle leves. A konyha felől káposztának meg pirított szalonnának az illata ingerkedett a gyülekező háznépvel.

Hiába volt az asszonyok minden jó igyekezete, egy falatot sem nyelhettek le jóízűen. Mert a nagy eset híre akkorra már befutotta Nemes-Dömölk minden utcáját. Olyan sebesen futott, hogy még a madár sem érte volna utól. Az ostoba kis Annus indította el, amikor a kerítésen át szóba állt a Babosék Boriskájával és kikottyantotta:

— Az én nagyapámnak olyan poltúrai vannak, hogy mindegyiknek egy-egy szép fényes arany van a

belsejében. Még pedig nem is szimpla, hanem dupla arany! Úgy bizony, gazdagok vagyunk!

Volt, aki megelégedett azzal, hogy meghallotta. Volt, aki beérte azzal, hogy tovább adta. De akadt olyan is, aki nem volt rest, hanem fölkerekedett, hogy a tulajdon szemével győződjék meg a hír igaz voltáról. Úgyes ember, ha keres, talál ürügyet, amelynek a palástjába ilyenkor beburkolódzhatik.

Most aztán költse el nyugodtan az ebédjét annak a háznak a népe, ahol ember embernek adja a kilincset!

A szomszéd Babosnének most jutott eszébe, hogy még nem adta vissza a borsot, amit a mult héten kért kölcsön. Tüske Mihályné estére borjútokánnyal várja az urát, reszelt tormát akarna adni hozzá s hallotta, hogy Borcsa néne kis kertjében olyan édes torma terem, mint sehol másutt. A Szijártó Jánosék öreg szüleje is odabicegett az utca tulsó végéről, nagy görbe botjára támaszkodva s miközben majd megfulladt a köhögéstől, minden kertelés nélkül kimondta: azért jöttem, hogy halljam, mi ujság nálatok. Még férfiember is akadt, aki nem áttallott kíváncsiskodni. Igaz, Baranyaí Mártonra a felesége is ráparancsolt, hogy most tüstént szaladjon és vétessen mértéket Nagy Sámuel urammal, de ez alkalommal szívesen engedelmeskedett az aszszonynak. Bezzeg Finta Ádám a maga jószántából jött, csiklandós fülétől hajtva s hozta ugyan talpalni az ünneplő csizmáját, de előhozakodott azzal is, hogy szép pár lovat tudna ajánlani ló nélkül maradt jó pajtásának . . .

Egyiknek sem volt szerencséje. Nagy Sámuel uram mintha elfelejtette volna a mosolygást, szeméből mintha kihamvadt volna a nyájasság. Harapófogóval sem lehet szót kihúzni belőle. S hallgat a házanépe is. Hűségesen engedelmeskedik a kemény tilalomnak.

Alig keltek föl az asztaltól, Nagy Sámuel uram elérte János gazda lovait, hogy szalmát hozhasson az

asztagból. Lám, a sógor sziveskedik, nagy bajában megsegíti, hazahozza s ő még csak almozni sem tud annak rendje-módja szerint a lovai alá.

Az asztag messze künn volt a határban. Amikor kiért alája, megkönnyebbülten sóhajtott föl Nagy Sámuel uram. Amerre csak ellátott a szeme, sehol sem mutatkozott emberfia. Az Isten áldását már betakarították mindenfelől, a kertek alján már javában állt a cséplés. De ide csak alighogy elhallatszott a cséphadárók puffogása. Milyen jó, hogy így hozta a dolog sorja s ide kellett rakodnia, erre a darab földre, ennek is a legvégibe! Milyen jó itt most egyedül lenni!

Pedig nem volt egyedül, csak ember nem alkalmatlankodott körülötte. Amikor a lovakat kicsapta tarlót legelni s mielőtt dologhoz látott volna, rátámaszkodott a villája nyelére, akkor alázatosan, bizakodón szembenézett Azzal, aki „megkísértetett mindenekben hasonlatosképen“. Igaz, a fején fényesebb korona ékeskedett, mint a nap az égboltozat tiszta kékjén, de Nagy Sámuel látta rajta a töviskorona nyomát is. S ezért nem félt a szíve, hanem szólásra nyílt meg az ajka.

Megkérdezte:

— Uram, mi a te szentséges akaratod?

— Uram, aki haramia kezébe adtál, aki kárvalottan visszatérítettél az útról, amelyen elindultam a magam bolond értelme után: mi most a te szentséges akaratod?

— Uram, tudom, hogy a tied az arany és az ezüst, csak azt nem tudom, osztogatsz-e aranyat a tiednek olyan ember keze által, aki máskülönben öklét rázva átkot szór ellenük, amiért nem emberi rendelések, hanem a te igéd útján járnak...

— Uram, te adtad a szerető indulatot a szívembe gyermekeim, unokáim iránt, te látod, hogy félttem őket éhségtől, nyomorúságtól, te, aki biztatsz, hogy nem engedsz bennünket feljebb kísértetni annál, amint el-

szenvedhetjük: könyörülj az én kis családomon, add meg a mi mindennapi kenyerünket! . . .

— Uram, jelentsd meg a te szentséges akaratodat!

Csönd volt. Abbahagyták mindenfelé a cséplést, közeledett az etetés ideje. Csak a tücskök ciripelése hallatszott; csak a hazamenetelre gyülekező gulya kolompjai kondultak egyet-egyet . . .

Nagy Sámuel megkapta a feleletet arra, amit kérdezett.

S mivel a szíve csordultig megtelt örömmel, az ajkán megszólalt az énekszó:

Uram enyim vagy, én tiéd
Már vagyok,
Maradok,
Ki szakaszt el tőled:
Tiéd; mert értem halálra
Szent véred,
És tested,
Adád keresztfára.

Majd nekilátott a rakodásnak. Jól ment a munka, de amikor már félig meg volt rakva a szekér, nagyon megkívánta a következő verset is. Megpihent hát egy kissé s villájára támaszkodva elmondta azt is:

Enyim vagy, mivel megfoglak
Lelkessel,
Hitéssel,
Jézus, téged tartlak.
Oh jussak, hadd jussak hozzád!
Hol vígan
Tapsolván,
Dicsérem Uramat.

Megrakodott, hazahajtott. Már benn volt az udvaron, már le is szállt a szekérről, akkor látja, hogy a tornácon ott áll a lelkipásztora, Perlaki Gábor uram. Tisztességtudóan elébe járult s köszöntötte. Az vállára tette a jobbját és szemébe nézett. Olyan mélyre fúródó

tekintete volt, hogy kevés ember állta. De Nagy Sámuel uram tiszta, barna szeme most sem tért ki előle.

— Hallom, mi az ujság nálatok, — szólt a lelkipásztor.

— Nehéz napom volt, — felelte Nagy Sámuel.

Perlaki Gábor szemében kérdés villant föl. Nagy Sámuel elértette s megfelelt reá:

— De megint tapasztaltam, hogy igaz, amit az Úr mond: „Én vagyok e világnak ama Világossága: aki követ engem, nem jár a setétben, hanem életnek világa léssen annak“.

Perlaki Gábor uramnál nem állt könnyű helyen a szó. Akkor szólt, ha kellett. S az ilyen ember a kevés beszédből is ért. Most is megértette Nagy Sámuel szavából, hogy neki itt már nincs mondanivalója. Köszönt és ment.

Nagy Sámuel nekilátott, hogy kifogja a lovakat. A fia már fönn állt a szekéren s várta, hogy a felesége fölérkezzék a padlásra. Majd az fogja beljebb hányni a szalmát az ablakból a padlás belsejébe.

Isten vigyáz dolgomra.

Maradjon meg mindenki a maga mestersége mellett. Ezt hajtogatta mindenki, aki azelőtt megfordult nemes Győr városában és olyan oktalán volt, hogy a „Vörös ökör“-be szállt. Itt ugyanis Matkovich Péter uram volt a kocsmáros, akinek bizony más mesterség töltötte meg a pénzesládáját. Gabonakereskedő volt, aki összevásárolta mindenfelől a termést és Bécsbe szállította a németnek. Maga sem tudta, miért vette meg a „Vörös ökör“-t. Talán, hogy könnyítsen a pénzesládán. De kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy milyen bort mérnek az ivóban, milyen ágyat vetnek a vendégnek, milyen abrakot adnak az istállóba bekötött lovaknak. Mindezt rábízta egy öreg csaposlegényre. Mivel ő maga becsületes ember volt, azt hitte, más is az. Ennek aztán ő maga is, vendégei is megadták az árát.

Végül is azt a bölcs dolgot cselekedte Matkovich uram, hogy árendába adta a fogadóját. Azóta bezeg más világ van a „Vörös ökör“-ben! Mert, ha van kocsmárosnak termett ember a világon, akkor Csáder Sándor uram, az árendás az. Ennek mindenre van gondja. A konyhán belekóstol az asszonyok főztjébe, a vendégek szobáiban megvizsgálja, meg van-e vetve jó puhára az ágyuk s még az istállóba is be-bekukkant, jól gondját viselik-e a beszállt vendégek lovainak. S micsoda bort mér! De nem is rösteli, elmegy akár három napi járőföldre is, csak hogy jó bort szerezhessen. Aki átlépi ennek a fogadónak a küszöbét, az szinte el is felejtkezik arról, hogy tovább kellene mennie. Meg aztán meg is adja Csáder uram a tiszteletet mindenkinek bő-

ségesen. Már a formája is kocsmárosnak való. Púp lévén a hátán, hajlott a dereka s így a kevély vendég akár azt hiheti, hogy előtte görbed kétrét a háta.

Ezért történik meg mostanában egyre gyakrabban, hogy olyan vendég is száll be a „Vörös ökör“-be, akinek nemes Győr városában egyebütt is volna jussa szálláshoz. Még papi emberek is megfordulnak itt, akik pedig bekéredzkedhetnének akár a püspökvárba is. Ma két ilyen vendég is akadt. Még hozzá nem is akármilyen papi ember. Az egyiket első pillantásra püspöknek nézte Csáder uram, de hamarosan kitudódott, hogy csak kanonok, ami különben szintén elég nagy uraság. S kanonok a másik is. Az egyik Bécsből jött, a másik Budáról. Külső formájukra nézve merőben különböző két ember. Aki Bécsből jött, az hatalmas, nagy darab ember: tokáján és hasán csak úgy reng a haj. Aki Budáról jött, az meg hosszú, ösztövér ember: ha lép egyet, mintha minden csontja zörögne. A hájasnak olyan mély a hangja, mintha kút fenekéről beszélne. A keszegnek meg olyan idétlen, rikácsoló, mint a hangját váltó kamaszé. Aztán meg az a különbség is van kettejük között, hogy a hájas jóízűen ejti a magyar szót, mert az Alföldön az anyatejjel szívta magába, az ösztövér pedig irgalmatlanul kerékbe töri, mert a bölcsője ott ringott valahol Turócbán. De ez nem baj, mivelhogy úgyis latinul beszélgetnek.

Ez a két ember testi-lelki jóbarát. Attól fogva, hogy az urak ivószobájában összetalálkoztak s egymás nyakába borultak, sülve-főve együtt vannak. Nem látják egymást, amióta elkerültek Bécs városából, ahol együtt ültek annál az asztalnál, amelyet néhai való Pázmány Péter kardinális terített meg az egyház ifjú magyar szolgálói számára. Hej, sok idő telt el azóta, hogy az égszínkép reverendát viselték! Van mit elmondaniok egymásnak. Van aztán, amin együtt búsulnak, van, amin együtt örvendeznek, hahotáznak...

Most is együtt ülnek fönn a szállásukon, a jó ebéd után egy kissé poharazgatva. Mert jó volt az ebéd, azt meg kell adni! Jó volt a csuka vajjal, a káposzta is orzával, hát még a ropogósra sült kappan hogy mosolygott az emberre! S mindennek megadta a módját Csáder uram a csöröge-fánkkal. Bizony, tegnap a püspök asztalánál sem ettek külön ebédet. Az ilyen ebéd után elkél még néhány pohár csopaki, kivált ha az ember közben a régi jó időkről emlékezhetik...

— Emelem poharamat a régi jó időkre! — kél a hang a Bécsből jött kanonok úr ő nagysága torka mélyéből s vastag, húsos markában magasra emeli az önpoharat.

— Követem példádat, barátom! — rikácsol rá feleletképen a másik s odacsendíti poharát a barátjához.

— Mert azok jó idők voltak, szó ami szó, — folytatja amaz, letéve a poharat, majd kis vártatva hozzátéve: — Gondolok az anyaszentegyházra, a mi szent-séges catholica religionkra...

— Utóvégre ma sincs okunk panaszra, — vélekedik emez. Királyasszonyunk ő felségének buzgósága ma is a régi, gráciája ma is ránk mosolyog...

— Ahogy vesszük... Bökezúsége nem a régi...

— No, no: ezt ne mondja az, aki most járta meg Bécs városát!

— Hej, barátom, én beszélhetek csak róla! Visszaszerzem a templomot az átkozott eretnekektől s a falak még mindig jóformán meztelenül meredeznek...

— Ha teljes bizodalommal és alázattal ő felsége elé terjesztetted volna...

— Megtettem, — s halkán hozzátette, — de én tudom, mi a baj.

— No, mi?

— Az, hogy maga mellé vette uralkodótársnak József nagyherceg ő fenségét. Annak pedig megméltelyezte a lelkét a francia, a német hitetlenség. Irigyel

tőlünk minden bomlott garast, — magyarázta suttogó hangon, még a tenyerét is odatartva a szájához.

— De hiszen ő felsége okos asszony . . .

— Mi haszna, ha a fia mindig ott van a sarkában. Akkor is, amikor színe előtt vagyok, egyre hallom hangját a szomszéd szobából s amikor a felséges asszony — láttam a szája mozdulásán — még valamit mondani akart, egyszeriben csak ránk nyitja az ajtót . . .

Barátja fölkel. Kinyújtózott teljes hosszúságában, odalépett hozzá, megfogta karosszékét, rámosolygott s megkérdezte:

— Barátom! . . . Néhány poltúra csak jutott neked is . . . Egész bizonyos . . . A királyasszonyéiból . . . Mindegyikükben egy-egy körmöci . . . Néha szimpla, máskor dupla . . .

Megint kiegyenesedett, egymáshoz dörzsölte két tenyerét, majd összekulcsolta a kezét. A következő pillanatban azonban visszahőkölt. Fakó arca még sápadtabbá vált. Riadt szeme majd kiugrott a gödréből.

— Jóska, mi lelt? — ijedtében magyarra fordította a szót s vállon ragadta pajtását s rázta volna, ha bírta volna . . .

Mert annak vörös képe egyszeriben elfehéredett, azán meg úgy előntötte a pirosság, hogy olyan lett, mint a pulyka pötyögője, közben meg úgy kapkodott levegő után, mint a szárazra került harcsa.

— Látod, pajtás, látod! Nem jó az a nagy appetitus . . . Megártott talán ez a csopaki is . . .

A másik dörmögve ráhagyta:

— Igen, ez a csopaki, — de aztán, mintha megbánta volna, odatartotta elébe az ónpoharat: — Tölts!

Mégsem ivott. Néhány pillanatig maga elé meredt, aztán egyszerre csak elbődült:

— Óh, én marha!

Barátjában elhült a vér. Mondott volna valamit, de

torkán akadt a szó. Bamba szemmel bámult pajtására s értetlenül hallgatta annak a dörmögését:

— Szót se válthattam senkivel... Mindjárt a színe elé kerültem... Aztán mindjárt elindultam...

Ez a néhány pillanat elég volt arra, hogy tehetetlenül előtte álló társa eszmélni kezdjen. Megállapította magában, hogy barátját a guta kerülgeti. Fölvetette a kérdést: mitévő legyen. Bizonyos, az lenne a legjobb, ha hamarosan borbélyt kerítene. Ilyenkor érvágás segít. De hogy osonhatna ki észrevétlenül? Mert az se jó, előre fölizgatni az ilyen embert. Majd, ha itt lesz a borbély...

De talán mégsem szükséges? Lám, mégis iszik. Bár ez ártalmára is lehet. Nehéz bor ez... No, hiszen megoldódik a nyelve is.

Lassan, vontatottan megindult a beszélgetés. Belezökkentek a latin szóba is. Majd megint visszatértek a magyarra. Újra az ebédre terelődött a szó.

Lenn az udvarról szóváltás hallatszott föl. A huszárjaik vesződtek valakivel. Az egyik — tótosan ejtette a szót, mint gazdája — váltig erősítgette:

— Mondom, ejtőznek ő nagyságáék: hadd békén őket!

Idegen hang felelt reá:

— Nem várhatok. Még ma haza kell érnem...

Nehéz léptek indultak fölfelé a grádicson. Az udvaron lent hangosan méltatlankodott a másik huszár:

— Nem volt elég neki, amit kapott. Adta luteránusa...

Ő nagyságáék kilincsét kemény kéz markolta meg. Az ajtó kinyílt s nyílásában ott állott Nagy Sámuel uram. Balkezével levette süvegét, köszönt s tisztességtudóan szólt:

— Alázattal megkövetem nagyságos uraimékat!

Akkorra már megbizonyosodott róla, hogy megtalálta, akit keresett. Odalépett az asztalhoz s a ködmőne

alól elővont pénzes zacskót hangos csörrenéssel elébe tette:

— Nincsen hozzá semmi jussom!

Látva, hogy ő nagysága nagy, kerek képe riadtan bámul reá, magyarázkodni kezdett:

— Nem tudom, tudta-e nagyságod, hogy minden poltúrában egy arany van. Itt van valamennyi. Megolvashatja nagyságod . . .

Ő nagysága esze, nyelve nem akart megmozdulni. Meredt szemmel nézte majd Nagy Sámuel, majd a pénzeszacskót. Barátja, bezzeg, nem állhatta szó nélkül. Fölpattant s rábökve újjával a zacskó aranyos hímzésére, rikácsoló hangján örvendezni kezdett:

— Megmondtam, amice! A szerencse téged sem került el! Ez az: ő felsége maga varrja rá a hímet az ilyen zacskóra . . .

Nagy Sámuel uram várt. Várta, hogy ő nagysága megszámolja, nincs-e híja az aranyainak. Az végre föl-emelte nehéz testét ültő helyéből s odacsapott a pénzes zacskóra. Úgy nyakon ragadta, hogy a lélek kiszorult volna belőle, ha lelke lett volna. Majd oldozgatni kezdte reszkető kezével a zsinórját, miközben meg-megakadó nyelvvel dörmögte:

— Megjutalmazlak, fiam . . .

Nagy Sámuel uram megfogta a kezét:

— Nincs rá érdemem, meg aztán nem is szorulok rá. Elég gazdag vagyok én. Benne van a bibliámban s tudom, a nagyságodéban is: „Tudjátok a mi Urunk Jézus Krisztus jótéteményét, hogy ő ti érettetek szegény-nyé lett, hogy ti az ő szegénységével meggazdagod-
nátok“.

Köszönt olyan tisztességtudással, mint amikor jött s indult lefelé. Mintha most már nem döngött volna úgy a léptei alatt a fagarádics, mint az elébb. Nem vitt terhet.

Micsoda két csikó ez a Holló meg a Fecske! János

gazda ugyan ne beszéljen öregségről, amíg két ilyen táltos ivadékkal boldogul! A pihenés, az abrakolás se-hogy sincs inyükre. Talán a világ végéig is elügetnének megállás nélkül! Alig mennek egy darabkát lépésben, megint nekierednek. Szürkületkor el is értek Pá-pára s mire beesteledett s kigyúltak a csillagok, beértek a dömölki határba . . .

Otthon pecsétetes levél várta Nagy Sámuel uramat. Lovas posta hozta Nemeskéréről, nemes Sopron várme-gyének viceispánjától. Ifjú Nagy Sámuel már el is ol-vasta. Az útonálló haramiát elfogták. Ott van a vár-megyeház tömlöcében. Megvallotta, hogy a Fertő partja mellett ásta el, amit összerabolt. Meg is találtak mindent ott, ahol mondta. Volt ott egy pénzzel megtö-mött tarsoly is. Jelenjen meg Nagy Sámuel csizmadia-mester a viceispán színe előtt s igazolja, ez-é az a tar-soly, amelyet a haramia elrabolt tőle.

Öreg este volt már, de Nagy Sámuel uram azért oda gyűjtötte Isten igéje köré házanépét. Olvasta az Úr Jézus tanítását az égi madarokról és a mező liliomairól. Megnyomta minden szavát, amikor sor ke-rült a tanulásra: „Ne legyetek azért szorgalmatosok, ezt mondván: Mit együnk, mit igyunk és mivel ruház-zuk magunkat? (Mert a pogányok szokták mindezeket kérdeni.) Mert jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mind ezek nélkül szűkölködtök ti. Hanem keressétek először az Istennek országát és annak igazságát és mind azok megadatnak néktek. Ne legyetek azért szor-galmatosok a holnapi napról: mert a holnapi nap gon-dot visel az ő dolgairól. Elég a napnak az ő minden-napi szorgalmatossága“.

Borcsa asszony ott ült az ura mellett. Amikor az befejezte a szent ige olvasását, meg nem állhatta, hogy meg ne fogja, meg ne szorítsa a kezét s be ne vallja:

— Bizony, igaz beszéd ez!

Elszégylette magát Isten előtt is, az ura előtt is s ezen való szomorúságában megint csak elfakadt sírva.

Amikor az ura hálaadó imádságot mondott, vele imádkozott úgy, ahogy talán még soha életében.

Végezetre énekeltek:

Az éj im érkezik
S bé borítja a földet,
Jézus hozzánk lépik,
S megvilágosít minket:
Nálad, óh Jézusom,
Van napom, világom.

Künn a kertben az öreg almafán megszólalt a fülemile. Együgyű énekével ő is Azt dicsérte, akinek gondja van mindenkor mindenkire.

Jegyzet.

Némelyik olvasómat talán érdekelni fogja, hogy a történetünkben szereplő rézpoltúrákból került mutató a Nemzeti Múzeumba is. A Történelmi Tárban, abban a teremben, ahol az éremtár van elhelyezve, a Mária Terézia korabeli pénzek között található ilyen srófra járó rézpoltúra is. Mellette ott van az arany is, amely épen beleillik. Az éremtár vezetősége megengedte különben, — hálával említem meg, — hogy a fortélyos rézpoltúrát kezembe vegyem és egészen tüzetesen megvizsgáljam.

S akadnak talán olyanok is olvasóim között, akiket érdekel, hogy Nagy Sámuel uram énekeskönyve az Új Zengedező Mennyei Kar volt, amely Ó Graduál néven ismeretes. Itt-ott még megtalálható ennek az áldott emlékü énekeskönyvnek egy-egy példánya. Történetünkben a 429., 432., 433., 442. és 553. számú énekek szerepelnek.

OSZK